

MIROSLAV PENKOV
OOIEVAARSBERG

Vertaald door Auke Leistra

2017
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Voor Kyoko

Visita Interiora Terrae Rectificando
Invenies Occultum Lapidem
ALCHEMISTISCH MOTTO

DEEL EEN

Een

Iemand bonsde op de deur van het station en ik hoorde een man roepen: 'Laat ons erin, stelletje ezels. De storm zit me op de hielen, hij is er al bijna.' Maar ik had in geen dertig uur geslapen en misschien hoorde ik die stem wel in mijn dromen. Of misschien had ik geen zin om op te staan, omdat ik net zo lekker lag, in mijn hoekje op de grond. Het handjevol boeren om me heen begon zich te roeren, ongemakkelijk. De stank van natte wol, van zweet en tabak, steeg als mist op van hun oeroude lijven en de wachtkamer werd in nevelen gehuld. Ik wist dat ze van *mij*, die jonge jongen, verwachtten dat ik de deur wel even open zou worstelen, dat ik wie dat maar was die daar voor de deur stond wel even binnen zou laten, waar het tenminste veilig was. Dus deed ik maar alsof ik sliep.

Ik was vroeg in de ochtend aangekomen met de bus uit Sofia, vier uur hobbelen naar het oosten, de rimboe in. 'Hier,' had de chauffeur me voorgehouden, 'moet je op de bus naar Klisura wachten. Die komt rond het middaguur. Een blauwe bus. Met grote letters. *Naar Klisura*. Kun je dat lezen?' Hij had me toegeproken zoals mensen zich doorgaans richten tot vreemdelingen, dronkaards of onbenullen. Ik had geglimlacht en geknikt en me afgevraagd voor welk van de drie hij me gehouden had.

Buiten bleef de vuist op de deur beuken. Een aanzwellende wind geselde de ruiten en het glas knarste alsof het elk moment kon breken. Door de sluier van mijn oogwimpers gluur-

de ik naar een oude vrouw die op de deur af liep, hinkend. Een oude man stond op om haar te helpen. Voor ik het wist loeide de wind om ons heen, veel te verzensend voor half april.

Toen ze de deur weer dichtdeden hoorde ik de man die had staan bonzen, en die nu binnen stond. ‘*Ashkolsun*, oma.’ Toen zag ik hem, hij sloeg het zand van zijn trainingsbroek, van zijn bruine leren jas. Hij gaf de oude vrouw een kus op het voorhoofd en marcheerde, zonder de mensen om zich heen een blik waardig te keuren, naar het andere eind van het station, waar oude banken stonden opgestapeld, helemaal tot aan het plafond.

‘Hier komen jij, meehelpen,’ riep hij, nog altijd zonder zich om te draaien.

Bij de deur stond nu een jonge vrouw. Een meisje eigenlijk nog, in een blauwe sjalwar en een zijden jurk; het was alsof ze uit het niets tevoorschijn was gekomen. Ze stond haar hoofd-doek los te maken, een witte met een rozenprint, maar toen de man riep repte ze zich achter hem aan. Samen versjouwden ze de bank een goeie vijf, zes meter.

‘En mijn mandfles?’ vroeg hij. ‘Of ben je die vergeten?’ Andermaal sprintte het meisje terug naar de uitgang, met een gezicht zo rood als de rozen, en met blote voeten die het zand dat mee naar binnen was gekomen lieten opstuiven.

Meteen voelde ik me lichter. De blikken van de boeren, die uren op me gedrukt hadden, waren nu strak op het stel gericht. Ik kon het ze niet euvel duiden. Ook ik wilde weten wat het meisje aan het doen was, maar ik was bang dat haar man me erop zou betrappen dat ik naar haar staarde. Daarom liep ik naar het raam om heimelijk naar haar weerspiegeling te kijken.

En door het raam zag ik de storm dichterbij komen. Er liep een weg langs het station, vol barsten van hitte, vorst, hagel, en daarachter strekte zich een dorre vlakke uit. Twee rijen wind-

molens stonden aan de horizon, en her en der op de vlakte telde ik een stuk of tien heuveltjes. Thracische grafheuvels, zoveel wist ik wel. In de verte, achter de heuvels en de turbines, kwam een muur van rood zand uit de hemel naar beneden stromen, een modderig geheel dat in een hels tempo op ons af kwam razen.

‘Samoems,’ zei een stem naast me. ‘Die scheppen het zand zo op uit de Sahara. En brengen het hierheen over een afstand van tweeduizend kilometer.’

Een rookpluim stuitte van binnen op het glas, werd weerkaatst en benam me de adem. Toen de rook was verdwenen zag ik een oude man in het glas weerspiegeld, spookachtig doorzichtig, afgezien van zijn dikke snor die de kleur had van roestig metaal.

‘Ik moet hem verven van de vrouw,’ zei hij. Hij streek zijn snorharen glad en knikte naar een verlepte vrouw op een van de banken. Ze was gehuld in een zwarte rok, een zwarte schort, een zwarte hoofddoek, en leek wel een schaduw. De oude man richtte zijn blik op het meisje in de hoek. ‘Als ik niet getrouwd was, zou ik haar denk ik schaken.’ En hij hoestte langdurig in plaats van te lachen.

Ik had zin om tegen hem te zeggen dat er geen samoems in Bulgarije waren, nooit geweest ook. Maar wie was ik om hem terecht te wijzen? Misschien was in mijn afwezigheid zelfs het klimaat veranderd. Liepen we gevaar? Moest ik bij dat raam weg? Maar om hem dat te vragen zou ik mij van de taal moeten bedienen die ik al zoveel jaar niet gesproken had, en dat maakte me nog veel banger dan een zandstorm.

Ik kroop terug naar mijn hoekje. Op haar bank zat het meisje een appel te eten. Haar man sliep, met zijn armen om een grote mandfles geslagen en een nog brandende sigaret tussen zijn lippen. Ik stond mezelf toe wat vrijpostiger te staren tot het

meisje me uiteindelijk betrapte. Ze beet hard in de appel, glimlachte en begon te kauwen. Haar lippen glommen van het zoete sap. Iets knalde tegen het station aan, een oorverdovende dreun.

‘Kom kom,’ hoorde ik Rode Snor zeggen. Hij was teruggegaan naar zijn vrouw, die nu angstig van voor naar achteren zat te schommelen.

‘Vah, vah,’ antwoordde ze. Als een zacht lied: ‘Vah, vah.’

En vanuit het niets liet ze een schrille kreet horen.

‘Welkom, welkom, Sint-Kosta.’ Het schommelen nam toe in snelheid en ze bekruste zich de hele tijd vol vuur. Een voor een stonden de vrouwen naast haar op en haastten zich naar de andere kant van het station. Een voor een hurkten ze neer op de grond en bedekten ze hun gezicht met hun bonte hoofddoek. Het meisje in de hoek leefde op, gooide haar appel weg en veegde haar handen aan haar broek af.

‘Niet bang wezen, lieve mensen,’ hield de vrouw in het zwart hun voor. ‘Het is Sint-Kosta maar die eraan komt. Met zijn goede moeder op zijn hielen.’ Haar man bleef praten, maar weer wilde ze niet luisteren. Tevergeefs probeerde ze bij haar gummi overschoenen te komen, tevergeefs ze los te maken. Haar losgeknoopte hoofddoek fladderde als de vleugels van een zwarte vogel. Haar wangen waren rode appeltjes geworden, en toen ze me aankeek, al was het maar een ogenblikje, kwam ze net zo jeugdig over als het meisje in de hoek.

‘Wees niet bang,’ zei ze vriendelijk tegen me. Ze wiste haar tranen met de hoofddoek en bond hem vast.

Rode Snor liet zich voor haar op de grond zakken, maakte haar overschoenen los en begon haar voeten te masseren, die gezwollen en een beetje roze waren.

‘Rustig maar,’ hield hij haar voor.

‘Vah, vah,’ fluisterde ze, en de tranen bleven komen.

Het werd donker om ons heen. De zandstorm had het station verzwolgen. Vuisten van wind beukten ertegenaan en dakpannen vlogen met een verschrikkelijk geraas van het dak. Eindeloze zandkorrels hamerden tegen de ruiten en ik dacht dat het glas elk moment zou breken. En door dat alles heen kon ik de zon zien schitteren, rood in de rode mist – samoem, zo uit de Sahara.

‘Inderdaad, mijn lieve duifje,’ kraste de vrouw. ‘Vrees niet. Het is Sint-Kosta maar.’ Maar ze had het niet tegen mij.

Het meisje was naar het raam gelopen. Onbevreesd, onbekommerd had ze haar handen tegen de ruit gedrukt alsof ze erdoorheen wilde breken. Haar lichaam sidderde en ik zag haar gezicht weerspiegeld, haar vochtige lippen vertrokken in een flauwe glimlach. De storm die mij angstig op mijn hurken had gekregen wenkte haar om naderbij te komen.

Een ondergrondse dreun deed het station schudden. Het glas rimpelde als water en barstte in stukken.

Ik wist mijn ogen te sluiten voor ik door het zand werd gegegeld. Mijn longen vulden zich met vuur en ik had het gevoel alsof ik verdronk. De wind ging tekeer; de vrouwen jammerden en om ons heen brak nog meer glas. Toen trok een hand me dieper het station in.

‘Pak een bank,’ riep iemand. ‘Draai hem om.’ We trokken banken van de grote hoop, ik en de boeren, bouwden een schuilplaats en doken erin weg.

‘Ik zei het toch, lieve mensen,’ bleef de oude vrouw krassen. ‘Niet bang zijn, dat is niet nodig.’

Ik weet niet hoelang we zo zaten, met tegen elkaar aan gedrukte lijven, als soldaten in een loopgraaf voor de strijd begint. Zand wervelde om ons heen en ik moest mijn ogen stijf dichthouden, maar na een poosje kon ik meer adem krijgen en huilde de wind niet langer met dezelfde kracht.

Toen iemand iets in mijn gezicht spatte schrok ik op. Rode wijn, warm en prikkelend.

‘Was het zand eraf,’ zei de man met de leren jas. Hij droeg zijn mandfles langs de rij en goot iedereen wijn in het gezicht. Zijn meisje zat naast me, haar haren hingen los over haar schouders, haar gezicht was zwart van de wijn die eroverheen stroomde en het zand, dat modderig was geworden. Modder en wijn sijpelden op de grond en de zure geur van druiven vermengde zich met het stof van de zandstorm.

Ik wilde het meisje vragen hoe ze zich voelde. Had het glas haar gesneden? Maar alweer schaamde ik me om iets te zeggen. Bovendien hield ze haar ogen dicht, net als eerst, met een glimlach rond haar lippen. Ook ik deed mijn ogen dicht en probeerde mijn ademhaling tot rust te brengen. De wijn was warm op mijn tong en zoutig; elke keer dat ik slikte schraapte het zand mijn keel.

‘Wakker worden, jongen. Hier, pak aan.’ Iemand duwde me een stuk brood in de hand, een brok witte kaas. Rode Snor had de mand van zijn vrouw opengemaakt en deelde eten uit aan de boeren. Ze leek het niet erg te vinden, zelf zat ze ook op een stuk kaas te sabbelen. Ik had niet echt trek, maar het voelde goed om te eten, met elke hap werd de duisternis teruggedrongen. En zo zaten we daar, weggedoken achter de banken, angstig en opgelucht en opgewonden. Een griezelige stilte was over het station neergedaald en toen iemand hikte, barstte een vrouw in lachen uit. Binnen de kortste keren zaten we allemaal naar adem te happen, zonder ook maar in de verste verte te begrijpen wat er nou zo grappig was. Alleen het meisje aan mijn zijde bleef stil. Haar ogen zwommen onder haar gesloten oogleden, en haar gezicht was bleek weggetrokken.

Ik draaide me naar haar toe om haar beter te kunnen opnemen en het was bij die beweging dat ik het bloed voelde dat

tussen ons in lag. De wijn had het aan het gezicht onttrokken – zwart bloed, dik en kleverig, het sijpelde door de mouw van haar zijden jurk.

‘Raak jij mijn vrouw aan?’ blafte de man, en hij sprong op, bereid met me op de vuist te gaan.

‘Ze heeft zich gesneden,’ prevelde ik. ‘Kijk maar, ze bloedt.’ Mijn tong voelde slap, alsof hij niet deed wat ik wilde, maar ik bleef wauwelen tot de man me begreep. Hij schoof de mouw omhoog en we zagen de pols van het meisje, opengehaald.

‘Lieve moeder,’ zei de man. ‘Ik word duizelig.’ Hij strompelde achteruit en zakte tegen de muur van het station in elkaar. De boeren troepten samen rond het meisje als gieren. Een gaf haar een pets in het gezicht, een ander zei dat ze wakker moest worden. Haar ogen gingen knipperend open – ze waren zwart en glanzend als het bloed dat bleef vloeien – en ze schonk ons een lieve glimlach.

‘Ik voel me net een veertje.’

‘We moeten het bloeden laten stoppen,’ hoorde ik mezelf zeggen. Ik trok haar hoofddoek af, wikkelde hem om haar pols en liet een oude man zien waar hij erop moest drukken, en niet loslaten. Ontsteld sprintte ik naar mijn rugzak, zand joeg nog door de kapotte ramen naar binnen, zij het niet meer zo hard.

‘Bent u arts?’ vroeg iemand, dus ik zei: nee, ik was geen arts. Maar ik had wel een verbandtrommel bij me en ik wist hoe je een wond moest verbinden. Ik bleef wauwelen, beneveld door de klank van mijn taal, of misschien door de adrenaline.

Toen ik het provisorische verband had aangelegd gingen de ogen van het meisje open.

‘Ik zou wel wat water willen.’

Ik bracht mijn flesje naar haar lippen en ze nam een paar slokjes.

‘Laat mijn vrouw met rust, jij.’ Haar man was weer overeind

gesprongen, maar toen hij de plas bloed zag vertrok zijn gezicht en liet hij zich weer zakken.

‘Muizenhart,’ fluisterde een vrouwenstem, en de boeren barstten in lachen uit. Zelfs het meisje giechelde.

‘Wat voor man kan nou geen bloed zien?’ mompelde iemand.

‘Hoe moet hij dan *kurban* slachten?’

Met inspanning van al zijn krachten stond de man weer op. Hij drong zich door de meute heen, tilde zijn vrouw op en droeg haar, een spoor van bloederige voetstappen in het zand achterlatend, naar de andere kant van het station. Daar legde hij haar op de grond en begon hij uit pure wrevel het verband los te trekken.

‘Een andere man die mijn vrouw aanraakt,’ zei hij woedend. ‘En jullie staan erbij te lachen, stelletje onnozele halzen.’ Even later smeed hij het verband op de grond en wikkelde hij de hoofddoek om de pols van zijn vrouw.

‘Muizenhart, hè?’

Ik keek om me heen. Maar de anderen haalden slechts hun schouders op en kropen terug naar de banken. Zelfs Rode Snor leek zich er niet druk om te maken.

Ik keek enige tijd naar het bloeddoordrenkte verband, dat zwart zand lag te vergaren. Ik zag de man de wond van zijn vrouw aandrukken, zijn blik strak op de kale balken van het plafond gericht. Toen pakte ik mijn rugzak en haastte ik me naar de verste hoek.

Buiten hing zand in de lucht als droge mist, maar het ergste van de storm was al overgetrokken. Ik leunde mijn hoofd tegen de muur, deed mijn ogen dicht en luisterde. Het zand siste, fluisterde, roffelde op het dak en tegen de kapotte ruiten. Waarom was ik in vredesnaam naar dit land teruggekeerd, op zoek naar een man die ik vijftien jaar niet gezien had? Een man die ik de afgelopen drie jaar niet gesproken had. Mijn vlees en

bloed. De held van mijn kinderjaren. Een man die zonder ook maar iemand iets te vertellen verdwenen was.

Ik haalde de kaart die ik die ochtend in Sofia gekocht had tevoorschijn en spreidde hem voor me uit. Daar, in de zuidoosthoek van Bulgarije, strekte het Strandjagebergte zich uit. Daar had je de delta van de Veleka, de kust van de Zwarte Zee. Daar doemde Turkije op, en de grens, als de zoom van een rok, de rok van een wispelturig meisje dat haar vrijers plaagt, dat de zoom van haar rok even optilt om een van hen haar enkel te laten zien, en hem dan weer verbergt om hem even later aan een volgende te laten zien – Griekenland, Bulgarije, dan Turkije, en zo was dat dertien eeuwen doorgegaan. En daar, op de zoom, in de heuvels van de Strandja, op de kaart aangegeven in een ander lettertype dan alle andere dorpen, lag Klisura genes-teld. Het was naar Klisura dat ik nu op weg was. Het was in Kli-sura dat mijn opa zich schuilhield.

Ik vouwde de kaart op en stak hem weer in mijn rugzak. Ach-ter de barricade was de vrouw in het zwart nu gekalmeerd. Haar man had een paar andere mannen op zijn tabak ont-haald, dunne rookslierten stegen op naar het plafond. De man in de leren jas bleef op de pols van zijn vrouw drukken, zijn ge-zicht een stuk bleker dan het hare, dat nu rood aangelopen en bezweet was. Ze sprak hem lief toe, haar stem dunnetjes, ver weg, haar hoofd tegen zijn schouder geleund. En dertig kilo-meter verder naar het zuiden, in Klisura, zat mijn opa op dit moment te lunchen of hees hij een emmer water uit een put, las hij een boek of maakte hij aanstalten om zijn middagdutje te gaan doen. Zonder een flauw vermoeden dat zijn kleinzoon dichterbij kwam. Om hem ter verantwoording te roepen voor zijn pijnlijke verdwijning? Waren mijn redenen om hier terug te keren maar zo edel en zo zuiver.

Twee

Onze moeders konden het allemaal – stuk voor stuk waren ze gediplomeerd kleermaker, kok, arts, monteur. Onze vaders waren ervaren in het voeren van strijd, het bouwen van scholen en bruggen, het hoeden van schapen, het ploegen van velden. Elk zou zo naar de Olympische Spelen kunnen, als het moest zonder enige voorbereiding – gewichtheffen, marathonnen, als het moest op een en dezelfde dag. Mijn opa had twee medailles gewonnen – een gouden en een zilveren, beide in dezelfde wedstrijd. En hij was zestig. Ja, hink-stap-sprong. Ik zou je de medailles anders wel laten zien, maar in de ogen van opa waren het waardeloze dingen. Hij heeft ze gewoon weggegooid.

Onze wetenschappers hadden een maankolonie gesticht, een basis gevestigd op Mars. Onze scholen hadden hun eigen lanceerbasis en elk kind leerde zijn eigen raket besturen. In groep drie moest je een rondje om de aarde vliegen. Hoe dat was? Fantastisch. De eerste paar keer.

Jullie maakten kastelen van Lego, wij wapens. Elke ochtend op school, voor we melk gingen drinken, moesten we ons opstellen in rijen, onze AK pakken en hem binnen veertig seconden uit elkaar halen en weer in elkaar zetten. Ons land was ongelooflijk vruchtbaar – aardbeien zo groot als appels en appels zo groot als meloenen. Meloenen zo groot als auto's. Onze auto's waren tanks. Overdag werden ze heet in de zon en 's nachts

straalden ze, als duizenden heroïsche zonnen. De zon zou nooit ondergaan in ons thuisland.

Tot dat toch gebeurde. Ja, dat herinner ik me nog. Ik was er oud genoeg voor. De aarde beefde, de hemel werd donker en niets was ooit nog hetzelfde. De winter duurde jaren. In de rij staan voor brood en kaas – duurde dagen. Laat de honden los! Smijt de katten eruit! Wie kon zich een huisdier veroorloven? Kleine kinderen, oude mannen en vrouwen verdwenen uit de rijen – meegesleurd door roedels valse honden en aan stukken gereten. Toen was het onze beurt om met zijn allen de straat op te gaan. Waar ooit moeders, vaders, zussen en broers waren geweest, stroomde nu een anonieme massa.

We woonden destijds bij mijn opa. Ja, de Olympische medaille-winnaar. Hij was ook nog geschiedenisleraar, dus hij kwam niet zonder werk te zitten. Maar vader raakte zijn baan kwijt en wilde weg. Hij zei: het is wegwezen of wegrotten. Op een nacht maakten ze me wakker en moest ik mijn koffer pakken. Nee, nee, zeiden ze, geen AK, geen granaten – alleen kleren en schoenen. Ik hoorde de meute joelen voor onze flat, vraatzuchtig, boosaardig, en ik hoorde de honden janken, dus we namen een geheime gang, onder de grond, om bij de lanceerbasis op onze school te komen.

Opa tilde me op, kustte me op mijn voorhoofd, zette me in de raket en maakte mijn gordel vast. Op een dag kom ik u halen, zei ik tegen hem. Mijn moeder telde af: tien, negen, acht... Mijn vader drukte op de knop en de motoren brulden. De raket schudde en vloog de lucht in. Vanuit de hoogte zag ik duizend andere raketten wegvliegen, hun motoren net bloeiende pioenrozen in het donker.

Je weet niet wat een pioenroos is. Nou, wat voor bloemen vlecht je in kransen en guirlandes? Om 24 mei te vieren natuurlijk. De dag van het cyrillische alfabet, je weet wel. Het cyrillische... a, б, в...

Ja, naar het mij nu voorkomt heb ik Engels geleerd door leugens te vertellen. Maar goed, leugens zijn altijd al aantrekkelijker geweest dan de waarheid.